WKŁAD PARAFII UJANOWICE DO KULTURY NARODOWEJ PRZED PIERWSZĄ WOJNĄ ŚWIATOWĄ (1914)

Autor: ks. kan. Józef Trela

Rok wydania / powstania: 2005

Sygnatura archiwalna: APU/7ZD/6WH/2005/18

Źródło: Dwustronicowa wkładka historyczna do tygodnika „Gość Niedzielny”

Wkład parafii Ujanowice do kultury narodowej przed pierwszą wojną światową (1914).
Napisała Zofia Oleksy w roku około 1963. Rękopis tego opracowania znajduje się w Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Krakowie ul. św. Jana 26.

Dlaczego nie gminę Ujanowice ale parafię bierzemy za przedmiot opracowania? Otóż gmina Ujanowice jest tworem nowym, obejmowała najpierw 3 parafie i taki stan był właśnie w okresie okupacji, następnie część parafii Ujanowice, a obecnie pokrywa się z zasięgiem parafii. Parafia zaś jest najstarszą instytucją, zespalającą poszczególne wsi silną więzią, którą są sprawy religijne, moralne, kulturalne, obyczajowe, a nawet geograficzne. Do parafii Ujanowice należało 7 wsi a mianowicie: Ujanowice, Kobyłczyna, Sechna, Krosna, Strzeszyce, Żmiąca, Jaworzna. Ponieważ kościół był zbudowany nie w środku parafii ale na końcu wschodnim we wsi Ujanowice, dlatego Jaworzna, oddalona o 2-3 godzin drogi i położona na krańcu zachodnim parafii, zbudowała kościółek, a od 1936 stała się samodzielną parafią. Natomiast Żbikowice i Stańkowa wsi należące do parafii Jakubkowice (Łososina Dolna) ciążyły do Ujanowic i tworzyły naturalną jedność. Życie kulturalne rozwijało się w ramach parafii. I tak pierwsza szkoła powstała w Ujanowicach w r. 1796 do której dochodziły dzieci ze wszystkich siedmiu wsi, naturalnie w takich warunkach nauka nie mogła być obowiązkowa. Pod koniec XIX w. na terenie parafii Ujanowice we wsi Jaworzna ukrywa się ks. Stojałowski i propaguje swoje pismo „Wieniec i Pszczółka”. We wsi Żmiąca powstaje czytelnia Towarzystwa Szkoły Ludowej i wzrasta ilość uczęszczających do szkoły i umiejących czytać i pisać. Również w Żmiącej powstaje Stronnictwo Chłopskie, którego pierwszym prezesem był Stanisław Uryga. Pod koniec

XIX w. w parafii Ujanowice powstaje druga szkoła, którą założył ks. Kęder (Krośniński) w swojej wsi rodzinnej Krosna i kaplicę koło szkoły. W roku 1905 powstaje trzecia szkoła na terenie parafii mianowicie we wsi Żmiąca.

Pionierzy – pierwszych pięciu synów chłopskich z parafii Ujanowice, którzy w XIX wieku zdobyli wyższe wykształcenie:

1) Ks. Chełmecki Jan to pierwszy ksiądz, którego wydała parafia Ujanowice. Pochodził on ze wsi Żmiąca, był znanym patriotą i działaczem z roku 1846 i 1864.

2) Ks. Kęder (Krośniński) Józef. Założył on pod koniec XIX wieku w swojej wsi rodzinnej Krosna szkołę i kaplicę koło szkoły. Była to druga szkoła w parafii Ujanowice.

3) Ks. Uryga Piotr (imię zakonne Franciszek), przeor Cystersów w Mogile. Był on trzecim księdzem parafii Ujanowice, pochodził ze wsi Żmiąca.

4) Zelek Józef z Podłupisk w Krosnej to pierwszy sędzia, którego wydała parafia Ujanowice w końcu XIX wieku.

5) Orzeł Józef z Ujanowic to pierwszy lekarz, którego wydała parafia Ujanowice w końcu XIX wieku. Słynął on z wielkiej mądrości i prawości charakteru.

Pierwsze pokolenie, a więc grupa rówieśników, którzy zdobyli średnie i wyższe wykształcenie na początku XX w. a więc przed I wojną światową, była to gromadka zdolnych, mocnych charakterów, którzy przeważnie sami się utrzymywali z udzielania lekcji. Jeśli doliczymy młodych, którym wojna przerwała studia, to mamy liczbę 29: l) Piotr Stach, Ujanowice, ksiądz. 2) Antoni Stach, Ujanowice, studia wyższe, sędzia. 3) Jan Stach, Ujanowice, studia średnie, urzędnik pocztowy. 4) Piotr Orzeł, Ujanowice, studia średnie, wojsko. 5) Stanisław Orzeł, Ujanowice, studia wyższe, wojsko. 6) Danuta Orzeł, Ujanowice, wyższe, apteka. 7) Kazimiera Orzeł, Ujanowice, wyższe. 8) Tomasz Kołodziej, Ujanowice, studia wyższe, nauczyciel szkół średnich. 9) Jan Waligóra, Kobyłczyna, ksiądz. 10) Jan Garbacz, Kobyłczyna, studia wyższe, urzędnik pocztowy. 11) Wojciech Bukowiec, Żmiąca, ksiądz. 12) Ludwik Zelek, Żmiąca, studia wyższe, profesor gimnazjum. 13) Stanisław Zelek, Żmiąca, średnie, urzędnik Gminy. 14) Wojciech Rosiek, Żmiąca, studia wyższe prawnicze, dyrektor banku. 15) Jan Rosiek, Żmiąca, ksiądz. 16) Józef Rosiek, Żmiąca, średnie, wojsko, kapitan, major. 17) Józef Augustyn, Żmiąca, średnie, kapitan. 18) Piotr Augustyn, Żmiąca, średnie, urzędnik kol. 19) Kazimierz Uryga, Żmiąca, średnie, kapitan. 20) Wincenty Krzyżak, Strzeszyce, średnie, poczta. 21) Józef Krzyżak, Strzeszyce, średnie, wojsko. 22) Jan Uryga, Sechna, średnie, kapitan. 23) Jakub Pawłowski,

Żbikowice, wyż¬sze, inżynier. 24) Ferdynand Pawłowski, Żbikowice, wyższe, lekarz. 25) Ludwika Pawłowska, Żbikowice, wyższe, nauczycielka. 26) Jan Bednarek, Stańkowa, średnie, poczta. 27) Antoni Pukrop, Żmiąca, średnie, stolarz. 29) Józef Mrozowski, Krosna, średnie, rzeźbiarz.

Z dużych gospodarstw było 9, ze średnich gospodarstw 9, zaś z małych 11. Zawody przeróżne, ale na skutek wojny pierwsze miejsce zajęli wojskowi (7), drugie miejsca mają księża (4) i urzędnicy pocztowi (4), na trzecim miejscu nauczyciele (3), na czwartym miejscu prawnicy (2), wreszcie pierwszy inżynier, lekarz, farmakolog. Nowością tych czasów są pierwsze kobiety studiujące, a było ich już 3, ale nie można się dziwić, bo 2 córki doktora Orła a jedna siostra inżyniera i posła Pawłowskiego i lekarza, a więc bracia pociągnęli za sobą młodszą siostrę. Jedna Orłówna wyszła za właściciela apteki i prowadziła z mężem aptekę druga też pracowała w aptece. Jeżeli chodzi o wsi, to Ujanowice 7, Żmiąca 11, Kobyłczy¬na i Strzeszyce po 2, Żbikowice 3, Stańkowa 2. Jaworzna nie kształciła nikogo w tym czasie.